

**Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi**

Azərbaycançılıq ideyasının təbliği

Ana dili! Nə qədər rəfiq, nə qədər ali hissiyati-qəlbiyyə oyandıran bir kəlmə! Nə qədər möhtərəm, müqəddəs, nə qədər əzəmətli bir qüvvə! Ana dili! Bir dil ki, mehriban bir vücut öz məhəbbətini, şəfqəti-mərdənəsini sənə o dildə bəyan edirdi. Bir dil ki, sən daha beşikdə ikən bir layla şəklində öz ahəng və lətafətini sənə eşitdirib, ruhun ən dərin guşələrində nəqs bağlayıbdır!

Bir dil ki, həyat və kainat haqqında dil sayəsində bir fikir hasil edilibsən, cism və ruhun olunduğu mütəvadi o dildə tələb ələyibsən...

Bir dil ki, ibtida o dildə yaxşı-yamanı bilibsən, səni yaranı tanıyıbsan, haman dil, diyari-qürbətdə, biganələr içində düşəndə, ona həsrət qalırsan. Lakin ittifaqın onu eşidəndə ürəyin döyünməyə, üzün gülməyə başlayır, cəmi əsabin təhəyyüc edir, beynin fikrin, xəyalın işləməyə başlayır".

Bu fikirlər görkəmli Azərbaycan dövlət xadimi, yazıçı, publisist, dramaturq Nəriman Nərimanovun 1906-cı ildə türkcü "Həyat" qəzetinin 15 avqust tarixli sayında "Nər" imzası ilə çap olunmuş "Bu gün" adlı məqaləsindən sitatdır. Azərbaycan dilinin, milli məfkurənin, maarifçiliyin, insan haqlarının yorulmaz təbliğatçısı olan Nəriman Nərimanov bütün yardımçılığında, ictimai-siyasi fəaliyyətində bu xətti izləyib. Ədəbin yaradıcılığında ana dilinə, azərbaycançılıq ideyasına xüsusi bir sevgi bəslənir. Əslən Azərbaycanın Güneyindən - Urmiyadan olan Nərimanov 1870-ci ildə Tiflisdə doğulub. Doktor Nərimanov kimi tanınan bu parlaq ədib həm müəllim, həm həkim, həm maarifçi kimi tezliklə şöhrət qazanıb. Bütün şərq xalqlarının yolunda çıraq kimi yanıb, məqsədi bəşəriyyəti, insanlığı köləlikdən azad etmək olub...

Bu gün Nərimanova münasibət birmənalı deyil. Məlum səbəblərdən onunla bağlı müsbət və mənfi fikirlər söyleneir. O məsələyə toxunmayacağıq. Nərimanov yaradıcılığında azərbaycançılığa diqqət yetirəcəyik və ulu öndər Heydər Əliyevin Nərimanova verdiyi tükənməz qiymətə nəzər salacağıq.

Onu da deyək ki, N.Nərimanov 1894-cü ildə "Nadanlıq", 1895-ci ildə "Dilin bəlası", yaxud "Şamdan bəy", 1896-1908-ci illərdə "Bahadır və Sona", 1899-cü ildə "Nadir şah", 1909-cu ildə "Xolera-Vəba", 1910-cu ildə "Tibb və İslam", 1910-cu ildə "Çaxotka-Vərəm", 1910-cu ildə "Ailəmi-nisvan", "Tif və Dizenteriya", "Vərəm", "Traxom", "Həmli arvat", 1913-cü ildə "Pir", 1915-ci ildə "Bir kəndin sərgüzəşti" yaxud "Əmi" əsərlərini yazıb.

"Bu, sonrakı nəsillər üçün çox ibrətli bir tələdir"

Professor Nizameddin Şəmsizadə N.Nərimanovun

uğrunda mübarizəyə çevrildi".

"Nərimanov qəlbinin bütün hərarəti ilə xalqa xidmət etmişdir"

Alim haqlı olaraq N.Nərimanov irsinə ən layiqli qiyməti ulu öndər Heydər Əliyevin verdiyini qeyd edir. "...Azərbaycan KP MK bürosunun 1972-ci il 24 may tarixli iclasında Azərbaycanın görkəmli dövlət və ictimai xadimi, sağlığında milli təmayüllü kommunist kimi müxtəlif təqiblərə, təzyiqlərə məruz qalan, ölümündən sonra isə unudulan Nəriman Nərimanovun Bakı şəhərində heykəlinin açılması barədə qərar qəbul edildi. Lakin Moskvada

N.Nərimanov görkəmli dövlət adamı kimi bəraət verir, onun təbliğinə, tanıtılmasına başlayırdı. Çünki ölümündən keçən müddət ərzində N.Nərimanov əsasən yazıçı-dramaturq kimi təqdim olunur, Azərbaycan xalqının sanki böyük dövlət adamı yetişdirə bilməməsi fikri təlqin edilirdi. Belə bir fakt diqqəti cəlb edir ki, Sov.İKP MK rəyasət heyətinin hələ 1959-cu il 2 iyul tarixli iclasında qəbul edilən qərarda Nəriman Nərimanovun rolunu şişirtməmək barədə maddə də yazılmışdı. Heydər Əliyev həmin qərara məhəl qoymayaraq və yanlış təbliğati cəsarətlə

Bununla, eyni zamanda, Heydər Əliyev azərbaycanlı dövlət adamlarının ölkənin həyatında mühüm rol oynadığını qabardır. Görülən belə işlər sonrakı illərdə də davam etdirildi. Azərbaycan KP MK bürosunun 1980-ci il 10 mart tarixli iclasında N.Nərimanovun anadan olmasının 110-cu ildönümünün bayram edilməsi haqqında qərar qəbul olundu. Qərara müvafiq olaraq, həmin ilin aprel ayında tənənəli yığıncaq keçirildi. Bundan bir neçə il sonra 1982-ci ilin noyabr ayında Heydər Əliyevin şəxsi təşəbbüsü və rəhbərliyi altında N.Nərimanovun Moskvada ya-

Nərimanovun azərbaycançılıq görüşləri - Heydər Əliyevin sayqısı təsadüf deyildi..

azərbaycançılıq ideyasının inkişafında oynadığı rola toxunaraq yazır: "Bu, sonrakı nəsillər üçün çox ibrətli bir tələdir".

Doğrudur. O da həqiqətdir, elə şəxsiyyətlər, ədəblər, ictimai-siyasi xadimlər var ki, onlarsız ictimai-siyasi, fəlsəfi fikrimizi, ədəbiyyatımızı təsəvvür etmək çətindir. Nərimanov bütün mənalarda o sırada dayanıb.

AMEA-nın Qafqazşünaslıq İnstitutunun şöbə müdiri, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Vahid Ömərrov yazır ki, XX əsrdə milli mənkəlin şüurunun oyanmasında, milli ideologiyanın - azərbaycançılıq təmayülünün (türkcülükə paralel!) formalaşmasında həkim, dramaturq, publisist və dövlət xadimi N.Nərimanovun böyük xidmətləri olub: "Hələ XIX əsr maarifçilərinin başladığı təmiz ana dili ilə yazmaq məramı XX əsrin önlərində "ana dili" problemi səviyyəsinə qədər yüksəldi, ana dili uğrunda tarixi-ədəbi mübarizəyə çevrildi. Burada iki mühüm cəhət qeyd etməliyə: birincisi, milli ideologiyanın həm türkcülüynün (məhz ideologiya olaraq!) həm də azərbaycançılığın, konsepsiya səviyyəsində formalaşması milli mətbuatın yaranması ilə bağlı idi. Beləliklə, 1875-ci ildən "Əkinçi"nin nəşrindən 1920-ci ilə Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin süqutuna qədərki təqribən yarım əsr Azərbaycan milli oyanışın və onun nəzəri-təməli olan ideologiyaların formalaşma dövrü idi.

İkincisi, XX əsrin önlərində böyük realist ədib Mirzə Cəlil, türkcü romantik şair A.Şaiq, realist-demokratik tənqidin başçısı F.Köçəri, Ü.Hacıbəyli və "bolşevik" N.Nərimanov "ana dili" uğrunda mübarizəyə birgə başladılar. Tezliklə "Ana dili" uğrunda mübarizə tarixi-ideoloji yön alaraq "ana Vətən"

bu heykəlin qoyulmasına mane olanlar var idi. Heydər Əliyev sovet rəhbərliyi ilə danışıraq, məsələni həll etdi. Qərara müvafiq olaraq 1972-ci il iyun ayının 6-da Bakı şəhərində N.Nərimanovun abidəsinin açılışı oldu. Açılış mərasimində iştirak edən Heydər Əliyev geniş nitq söylədi. Nitqində o deyirdi: "Nərimanov qəlbinin bütün hərarəti ilə xalqa xidmət etmişdir", Nərimanov "...xalqla daim ünsiyyətdə olmağa böyük ehtiyac hiss edirdi. İyun ayının 30-da isə N.Nərimanovun anadan olmasının 100 illiyi münasibətilə etdiyi məruzəsində Heydər Əliyev deyirdi: "N.Nərimanov ədəbi yaradıcılığa... nadanlığa, dini fanatizmə və cəhalətpərəstliyə fəal müqavimət ruhunda tərbiyə etmək vasitəsi kimi baxırdı". Heç şübhəsiz, Heydər Əliyevin bu fəaliyyəti mahiyyətinə görə yalnız abidə açılışı anlamında qiymətləndirilərsə, yarımçıq olar. Əslində, Heydər Əliyev həmin addımı ilə

darmadağın edərək, yeni sərəitdə N.Nərimanovun dirçəltməklə özünü daha da ucaldırdı. Beləliklə, Heydər Əliyev Azərbaycan torpağında azərbaycanlı dövlət adamına abidə qoymaqla xalqında dövlətçilik, dövlət adamlarına rəğbət və hörmət hissini gücləndirirdi. Ulu Öndər Heydər Əliyev bununla kifayətlənməyərək, N.Nərimanovun abidəsinin SSRİ-nin başqa şəhərlərində də qoyulmasına səylər edirdi. Azərbaycan KP MK bürosunun 1977-ci il 8 dekabr tarixli iclasında Rusiyanın Ulyanovsk şəhərində N.Nərimanovun abidəsinin açılması haqqında qərar qəbul edildi. O, Nərimanovun abidəsinin hazırlatdı və həmin ilin dekabr ayında Ulyanovsk şəhərində qoyulan heykəlinin açılışında geniş nitq söylədi. Onun nitqi Azərbaycanın sovet dövrü tarixinə, milli təmayüllü kommunist olmuş N.Nərimanovun dövlət adamı kimi tanıtılmasına qayğının nümunəsi idi.

şadığı evə xatirə lövhəsi asıldı. Heydər Əliyevin N.Nərimanov belə diqqəti hansı rejimin mövcudluğundan asılı olmayaraq, Azərbaycan xalqının dövlətçilik tarixinə və dövlət adamlarına ehtiramın nümunəsi idi".

Qeyd edək ki, 1972-ci ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Nəriman Nərimanovun heykəlinin açılışı olur. 1977-ci il noyabrın 6-da isə onun Xatirə Muzeyi yaradılır. Nərimanovun irsinə, onun fəaliyyətinə ən böyük qiyməti ulu öndərin verdiyini qeyd etməklə vurğulamaq istəyirik ki, əgər o xalqına xəyanət etmiş olsaydı təbii, ulu öndər onun yenidən xalqımıza qayıtması üçün gərgin mübarizə aparmazdı. Demək Nərimanov öz yaradıcılığı və fəaliyyəti ilə milli məfkurəyə xidmət edib.

İradə SARIYEVA

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.